

Бортун Б. О.

аспірант кафедри психології і педагогіки

Науковий керівник: Волянчук Н. Ю.

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри психології і педагогіки

*Національного технічного університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ КОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Постановка проблеми. Студентська молодь для якої актуальними є формування власного світогляду, пізнавальних і професійних інтересів, актуалізація прагнення до незалежності, індивідуальності, оригінальності, вирішення задач професійного самовизначення, знаходиться на піку протиріч. Невід'ємною частиною студентського життя є міжособистісні конфлікти, які накопичуються уздовж контуру особистісних недоліків, які мають прихований характер й не завжди усвідомлюються. Процес соціалізації сучасного студента проходить на тлі глобальних перетворень в політичній, економічній, соціальній і духовній сферах життя суспільства. Виникаючі конфлікти прямо вказують як на успіх/неуспіх перебігу процесу соціалізації, так і на індивідуально-психологічні особливості особистості. Істотною характеристикою студентського життя є функціонування в ньому процесів нормативної поведінки, тобто поведінки, що пов'язана з реалізацією групових норм. Взаємовідносини між студентами всередині своєї групи відіграють важливу роль. Складність полягає у своєрідній специфіці спілкування в закладі вищої технічної освіти, адже студент є членом певної академічної групи незалежно від свого бажання. І вміння прийняти групові норми, належить до числа тих, які молода людина набуває в процесі соціалізації у ЗВО. Успішність інтеграції студента в групу залежить від багатьох обставин як особистісного, так і соціального плану.

Міжособистісні конфлікти виникають переважно в процесі безпосередньої соціальної взаємодії. Незважаючи на те, що «взаємодія» є центральною категорією соціальної психології, на сьогоднішній день потенціал конфліктної взаємодії у студентському середовищі емпірично досліджено фрагментарно.

Конфліктна взаємодія є формою вираження протиріччя, що виникає в ситуації безпосередньої взаємодії суб'єктів і репрезентує протилежно обрані цілі, образи конфліктної ситуації, уявлення, усвідомлювані або неусвідомлювані дії учасників, спрямовані на вирішення або усунення суперечності [2].

Сучасні дослідження з психології конфліктів виокремлюють, як правило, чотири елементи конфліктної взаємодії [2, 3]. Будь-який конфлікт має свою причину, виникає з приводу необхідності задоволення будь-якої потреби. Цінність, яка здатна задовольнити цю потребу й через оволодіння якої виникає конфлікт, і є його причиною. Причинами конфлікту можуть виступати різні матеріальні, соціальні та духовні цінності.

Учасниками конфлікту можуть бути окремі індивіди або соціальні групи. Головними учасниками конфлікту є протидіючі сторони, одна з яких відчуває дискомфорт у зв'язку з дійсним або уявним утиском її потреби іншою стороною. Взаємодія цих сторін утворює стрижень конфлікту. При виході з протиборства хоча б однієї з головних сторін конфлікт припиняється.

Крім учасників конфлікту, сукупність яких становить його мікросередовище, важливу, а іноді й вирішальну роль у його розвитку відіграє макросередовище, ті конкретні соціально-психологічні умови, в яких він розгортається.

Характер конфлікту залежить не тільки від об'єктивних умов в групі, що створюють, як правило, почуття дискомфорту, обмеження потреб в учасників конфлікту, але нерідко й від суб'єктивного сприйняття ними ситуації, від образу конфлікту, який виникає в створенні діючих у даній конфліктній ситуації осіб або групи. Саме, ці образи, ідеальні картини конфліктної ситуації, а не сама об'єктивна реальність, часто є безпосередньою основою поведінки конфліктуючих сторін. У цьому випадку конфлікт слід розглядати як протидію, що розгортається в певному соціальному просторі – конфліктній ситуації, що включає в свій ареал предметні й суб'єктні умови конфліктної взаємодії. Інтегральною формою вираження відносин, які зумовлюють спосіб соціальної взаємодії є готовність особистості або до кооперації або до конфронтації. Реалізація конфліктної взаємодії залежить від особистісного вибору, в основі якого лежать певні цінності.

Реальні конфлікти вміщують у собі взаємно перетинаючи композиції типологічно різних форм взаємодії, перехід між якими є суто ситуативним, адже залежить від «бажання» лише однієї зі сторін. Вирішення конфлікту є подолання «конкуренції» регулюючих механізмів і набуття взаємодії спрямованості і цільової завершеності [3].

Головна ідея (завдання) даної публікації – емпірично дослідити сучасні тренди конфліктної взаємодії у студентському середовищі.

Методи та організація дослідження. У дослідженні брали участь 119 здобувачів вищої освіти, які навчаються в КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Основний метод дослідження, який застосовувався – опитування. Визначення сучасних трендів конфліктної взаємодії у студентському

середовищі передбачало встановлення частоти, причин, ініціаторів конфліктів та з'ясування особливостей детермінації конфліктної поведінки й способів урегулювання конфлікту. В роботі використано авторський опитувальник рефлексивного аналізу елементів конфліктної взаємодії в студентському соціумі, а також проєктивні методики «спрямованої проєкції» та «незавершених речень» [1].

Виклад основного матеріалу. Щонайперше цікаво було з'ясувати модальність сприйняття конфлікту студентами. За допомогою проєктивних методик «спрямованої проєкції» та «незавершених речень» виявлено домінування двох видів аксіологічних модальностей сприйняття конфлікту одночасно як негативного, так позитивного явища в життєдіяльності студентської молоді. Виявлено, що переважна більшість досліджуваних (80,4%) сприймають конфлікт, як негативне, деструктивне та руйнівне явище (це крайня міра вирішення проблем (8,7%), зіткнення протилежних інтересів та поглядів (63,0%), це стрес (8,7%). Четверть досліджуваних сприймає конфлікт як позитивне явище, яке дозволяє осмислити та вирішити проблеми (10,9%), розгорнуто категоризувати предмет протидії (4,3%), відстояти свою точку зору та себе (4,3%).

На запитання: «Як часто виникають конфліктні ситуації серед студентів?» половина опитуваних 52,2% дала відповідь – «доволі рідко» мають справу із конфліктною взаємодією. Конфліктна взаємодія має місце один раз на місяць (у 10,9% опитуваних). Третина осіб студентського віку щодня потрапляє або ініціює конфлікти (17,4% – щодня; 19,6 % – один раз на тиждень).

На запитання «Хто частіше за все виступає в якості ініціатору конфлікту?» відповіді розподілилися наступним чином – 80,4% досліджуваних вказали, що ініціатором конфлікту був опонент, 19,6% – власноруч ініційований.

Результати опитування показали, що до найбільш вагомих психологічних чинників, які стають причинами конфліктів у студентському середовищі, належать такі: особистісне непорозуміння (28,3%); інтелектуальне суперництво (13%); невірноваженість характеру (10,9%); приховування важливої інформації (8,7%); категоричність у судженнях, перебування в діалозі (6,5%); утвердження себе за рахунок знецінення іншого (6,5%); маніпулювання (6,5%); егоїзм (4,3%); лицемірства та неприязні (4,3%); внутрішньо групова ворожнеча (2,2%); хамство (2,2%); «хвороблива» сприйнятливність до слів (2,2%); неправильне уявлення своєї ролі у групі (2,2%); прояв нещирості, глузування, зневажливий тон (2,2%).

На основі аналізу емпіричних даних можна виділити три провідних типи конфліктної взаємодії між студентами.

По-перше, це конфлікти, що виникають у процесі навчальної діяльності як реакція на перешкоди в досягненні цілей. Цей тип конфліктів виникає при порушенні взаємозв'язків ділового характеру. По-друге, це конфлікти, що виникають у групі, і пов'язані із необхідністю студентів дотримуватися певних норм, правил та способів поведінки в ній. Для такого типу конфліктів характерні порушення взаємозв'язків рольового та статусного характеру. По-третє, це конфлікти, які виникають на ґрунті індивідуально-психологічних особливостей (особливості характеру, темпераменту). Такі конфлікти виникають при порушенні взаємозв'язків особистого характеру. Дані, опитування дозволили виявити, що однією із найістотніших ознак студентів із високим потенціалом конфліктності є те, що вони часто не усвідомлюють характер конфліктної ситуації, не контролюють свою поведінку, і це призводить до конфлікту.

Визначення ваги стратегій індивідуального способу врегулювання конфлікту показало, що найбільш значущими для досліджуваних виявилися конструктивні стратегії поведінки в конфлікті (співробітництво, компроміс, мирне урегулювання, діалог). Ці стратегії усвідомлюються досліджуваними як ефективні та обираються найчастіше. Розгляд конфліктної взаємодії крізь призму особистісної детермінації уможливив виокремити причини, які сприяють конструктивній та деструктивній міжособистісній взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Бортун Б.О. Конструктивна конфліктність очима студентів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Особистісне зростання: теорія і практика» (Житомир, 21 квітня 2020 р.) Житомирський державний університет імені Івана Франка – С. 202–205.
2. Ложкін, Г.В., Воляннюк, Н.Ю. Психологія конфліктної взаємодії у військовому колективі. Вісник Національної академії оборони України. 36. Наук. Праць. К. : НАОУ. 2008. Вип. 3 (7). С. 64–68.
3. Пископпель А.А. Конфликтное взаимодействие. Методология и теория. – М. : Наследие ММК, 2013. – 194 с.